

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аврамова Хр. Дивите растения на Софийския пазар. – София, 1939. – 190 с.; 2. Билките и горските плодове. “Земля сме я наследили от своите потомци!” // <http://bilkite.hit.bg>; 3. Българска митология. Енциклопедичен речник / Съст. Анани Стойнев. – София, 1994. – 400 с.; 4. Българската флора онлайн // <http://www.bgflora.net>; 5. Георгиева Ив. Българска народна митология. – София, 1983. – 209 с.; 6. Георгиева Ив. Трапезата на самодивите // Българска етнология. – 1996. – Кн. 3. – С.114-118; 7. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. – М., 1978-1980. – Т. 1. – 699 с.; 8. Китанов Б., Стоянов Н. Диви полезни растения в България. – София, 1960. – 481 с.; 9. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем. /Пер. с англ. Изд. 2-е. Москва, 2008. – 256 с.; 10. Материали за български ботаничен речник, събрани от Б. Давидов и А. Явашев, допълнени и редактирани от Б. Ахтаров. – София, 1939. – 575 с.; 11. Митев Д. Строеж на словообразователните гнезда с изходно съществително име в съвременния български език: I. Словообразователни гнезда на фитонимите / Годишник на Висшия педагогически институт в Шумен. – Т. XII-А. Филологически факултет, 1988. – Шумен, 1990. – С. 23-53; 12. Памуков Д., Ахтарджиев Хр. Природна аптека. – София, 1989. – 327 с.; 13. Панасенко Н.И. Народная медицина и удивительный мир растений глазами филолога, или Диссертация на тему... – К.: Генеза, 2005. – 232 с.; 14. Потемня А.А. Из записок по теории словесности. – Харьков, 1905. – 646 с.; 15. Слов'янський світ. Ілюстрований словник-довідник міфологічних уявлень, вірувань, обрядів, легенд та їхніх відлунь у фольклорі і пізніших звичаях українців, братів-слов'ян та інших народів / Упоряд. Кононенко О. А. – К.: «Український міжнародний культурний центр», 2008. – 784 с.; 16. Тодоров Т. Произход на две диалектни названия на растения в българския език: колед, мидар // Език и литература. – София, 1988. – Г. 43. - № 1. – С. 118-119; 17. Фразеологічний словник української мови: В 2 т. – Т. 1. – К., 1993. – 528 с.; 18. Choliolčev Chr. Onomasiologische und derivative Struktur der bulgarischen Phytonyme: Beitrag zur bulgarischen volkstümlichen Phytonymie – Wien. – 208 s.

Марченко Н.В. (Київ, Україна)

До питання реконструкції топонімів слов'янського походження з праслов'янською основою *ukr- у північнонімецькій топонімії (субстратний компонент)

*Розглянуто історичний аспект появи та творення топонімів на базі лінгвістичних даних, які підтверджують результати проведеного дослідження стосовно топонімів слов'янського походження як субстратних компонентів регіональної топонімії, оскільки лексико-семантична адаптація таких топонімів відбувалася у межах вторинної топонімії, тобто – німецької. Незважаючи на те, що такі топоніми з праслов'янською основою *ukr- мають відносно прозоре етимологічне значення, як для топонімів з дуже давніми коріннями у топонімії регіону, було досліджено варіантні можливості етимона як архетипного форманта у процесі номінації одиниць пропріальної лексики.*

Ключові слова: реконструкція, субстрат, етимон, архетип, топонім.

*Рассмотрен исторический аспект возникновения и образования топонимов на базе лингвистических данных, которые подтверждают результаты исследования относительно топонимов славянского происхождения как субстратных компонентов региональной топонимии, поскольку лексико-семантическая адаптация топонимов происходила в структуре вторичной топонимической системы – немецкой. Несмотря на то, что топонимы с праславянской основой *ukr- имеют относительно прозрачное этимологическое значение, было исследовано варианты возможности этимона как архетипной формы во время номинации единиц ономастической лексики.*

Ключевые слова: реконструкция, субстрат, этимон, архетип, топоним.

*The article deals with the problem of reconstruction by the place-names of Slavic etymology with the Slavonic archetype *ukr- in the place-names-system of the North of Germany. The show of the historical angle by the occurrence and formation of the place-names demonstrates the results of the studies relative to the place-names of Slavic etymology as substratum in the regional place-names-system. Indeed, these place-names have a transparent etymological meaning though they represent the oldest stratum in the place-names-system of the North of German.*

Key words: reconstruction, substratum, etymon, archetype, toponym.

Активні наукові дослідження другої половини ХХ ст. відносно локалізації місцезнаходження слов'янських племен і відповідно певної гіпотетичної хронологізації їх перебування на тій або іншій території були викликані, насамперед, так званою "невидимою" боротьбою на науковій ниві тогочасних світових ідеологій, особливо, в гуманітарній сфері. Певні дані, або факти, які були відомими на теренах колишнього Радянського Союзу і знаходили свої підтвердження з точки зору різних наукових аспектів, взагалі, або замовчувалися, або були відомими вузькому колу фахівців. Такі факти, в цілому, могли не сприйматися радянською науковою школою, оскільки не відповідали поставленим завданням, обумовленими певними ідеологічними баченнями тієї або іншої події навіть в історичному минулому. Мало хто, скажімо років двадцять тому, міг знати про існування у минулому на теренах сучасної німецької держави слов'янських племен (зауважимо, окрім лужицьких сорбів), а отже, і про існування їх історії, мови, культури, звичаїв, релігійних вірувань. Низка істориків та мовознавців як вітчизняних, так і зарубіжних, які досліджували ці питання, намагалися на сторінках своїх праць неупереджено подати фактичний матеріал, базуючись на наукових методах дослідження питань локалізації та хронологізації того або іншого етносу в працях свої попередників. Тому психологічний аспект сприйняття результатів їх дослідження у різних наукових колах, можна сказати, по-різні боки "залізної завіси", був також неоднозначним. Погляди західних науковців, а саме – мовознавців Е. Айхлера, Г. Билефельда, Х. Бирбаума, Т. Лер-Сплавінського, А. Мейе, С. Роспонта, Р. Траутмана, та істориків Ю. Костшевського, Л. Козловського та ін.; вітчизняних – С. Бернштейна, І. Железняк, В. Іванова, В. Мартинова, В. Ніконова, О. Селищев, М. Толстого, О. Трубачова та істориків М. Артамонова, Б. Горнунга, Ю. Кухаренко, В. Петрова, Б. Рибакіова, В. Седова

мало відрізнялися стосовно фактологічної подачі матеріалу, однак, радянські науковці будь-які твердження трактували досить-таки обережно, тому що радянська наука мала недостатній доступ до джерел як історичних, так і мовознавчих і також не була зацікавлена у зміні світогляду відносно цього питання. Адже існувала "єдина, незаперечна" думка стосовно східнослов'янських племен як колиски, по-перше, всього слов'янства, по-друге, братніх радянських народів слов'янського походження, по-третє, колиски православної християнської віри, незважаючи на те, що церква і держава на той час були так званими "ідеологічними ворогами": храми були або закриті, або виконували функцію музейних приміщень. По-четверте, сформована історична та мовознавча думка під диктовку вождів комуністичної партії не мала права бути зміненою, переглянutoю та доповненою. Відповідно, по-п'яте, не могла існувати в поглядах радянських науковців жодна інша, окрім вітчизняної, версія, що була доведена, нехай і не завжди достовірними фактами.

Наприкінці XX ст. на початку XXI ст. українські науковці отримали не тільки доступ до нового фактичного матеріалу, а й до наукових публікацій своїх закордонних колег, окрім того, позбулися "видимого та невидимого" ідеологічного впливу на зміст, оприлюднених ними, думок у своїх наукових дослідженнях. Так, в Україні з'являється низка наукових праць, особливо в галузі ономастичних досліджень, стосовно реконструкції тих або інших назв, що ґрунтуються на достовірному фактичному матеріалі. І хоча вітчизняні науковці намагаються представити різносторонні точки зору стосовно цього питання, проте дуже мало приділяється уваги одному з найдавніших етнонімів в історії людства, що позначав найдавніших слов'ян – венедів. Що можна пояснити таким чином: по-перше, дуже мало збереглося письмових джерел, а які й збереглися, могли бути ще не вивченими науковцями; по-друге, фактичний матеріал підтверджується археологічними культурами в результаті проведення археологічних розкопок, що є копіткою і довготривалою працею; по-третє, залишається певний ідеологічний відбиток у поглядах усієї світової наукової думки щодо цього питання, що продиктовано також певними баченнями історичного минулого у ракурсі запобігання будь-яким так званим "вигаданим націоналістичним" віянням на сучасному етапі розвитку універсуму. Хоча, якщо говорити про історичне минуле, то не можна будь-яку ідеологію припасовувати до фактологічного матеріалу, оскільки факт завжди залишається фактом. Тут можна процитувати слова Ліни Костенко: "Шари культур і древня топонімія // гіпотетично свідчать, що колись..." ("Скіфська одісея", 1983-1986). Такими показниками на півночі Німеччини були, є і залишаються топоніми слов'янського походження. Адже вони не могли з'явитися там хаотично, а лише внаслідок тривалого процесу проживання на цій території слов'янських племен. Р. Траутманн зазначає у монографії "Слов'янські народи та мови" (1947): "німецька історіографія – за деякими винятками, як, наприклад, наукові дослідження Ганса Вітте – розглядає процес германізації північнонімецьких земель тенденційно та однобічно і, певною мірою, ігнорує слов'янський субстрат на сучасній німецькій території. Так само

освітлено цю тему і в наукових розвідках слов'янських науковців. Тому завданням майбутніх досліджень має бути об'єктивний (неупереджений) синтез наукових даних, незалежний від національних зазіхань" [53, 105].

Сучасну територію півночі Німеччини в далекому минулому заселяли переважно слов'янські племена, які від своїх сусідів-германців отримали назву *венеди*, *венети*, *венди* – цей етнонім можна зустріти в історіографічних джерелах Геродота, Тацита, Птоломея, Плінія Старшого, Йордана [18, 31; 37, 31-35]. Так, Геродот писав, що про північні території ніхто нічого не знає і що він не бачив жодної людини, яка б могла розповісти йому про них багато, ... тому й не знає, чи омивається Європа морем зі сходу чи з півночі [6, 263-273]. Г. Ковальов [18, 31] зауважує, послаючись на середньовічні історіографічні джерела, що етнонім *winidi* відповідав побутовому узусу його використання у германомовному середовищі, а денотат *Sclavi* як термін використовувався у письмовому, тобто книжному, форматі. О.А. Кононенко [19, 102] наголошує на тому, "що венеди стали спільною етнічною основою для формування західного та східного слов'янства".

Про балтійських слов'ян з південного берегу Балтійського моря можна дізнатися з літописів більш пізнього періоду, написаних самими німцями, а саме – Адамом Бременським, Дітмаром Мерзебургським, Гельмондом фон Басау. Праця останнього, відома під назвою "*Chronicum Slavorum*", датована XII ст., мала на меті описати славу єпископатства на шляху навернення слов'янського населення до християнства, а також згадати про володарів краю, про священників, за допомогою яких і була запроваджена християнська релігія на цих землях. У скандинавському літописному джерелі "Коло земне" (XI ст.) написано: "*mjok herskatt at Vindum ok Kurum ok odrum Austvegsmonnum edasva Soxum*" – "як тобі відомо, на нас нападали часто венди, курани та інші жителі Східного шляху" (звернення Магнуса Добрта до Свейї Уловссона, який управляв Данією на час відсутності короля) [9, 47]. А землю, на якій проживали венди, було названо *Vindland* [9, 19]. У словнику німецької мови братів Якоба та Вільгельма Грім був також зафіксованим етнонім: *Uckerwende, m., Venedi, qui olim incolae huius partis Marchiae erant* Frisch (Band 23, Spalten 716 - 719) [54]. Німецький археолог І. Габрієль [47, 161-163] зазначає, що залишки черепків різних предметів побуту, що були розкопані, доповнюють наші знання стосовно повсякденного життя людини та ведення нею господарства. Під час проведення розкопок рідко можна знайти щось істотне, тому що були відсутніми умови зберігання цих предметів побуту в землі. Це стосується, насамперед, усіх виробів з дерева, дерев'яного посуду, корзин, матів, виробів з текстилю, хутра та шкіри. Те ж саме можна сказати й про малюнки на стінах, орнаменти, прикрашені різьбою стіни, двері та балки дахів, виткані та вишиті настінні килими. Дуже мало свідчень відносно існуючої в ті часи музики та танців, міфів та героїчних легенд. Далі науковець наголошує, що існує головна причина тому, що з тисячолітньої історії так мало залишилося письмово зафіксованих фактів про життя північних народів Європи. Особи, які тоді вмili писати, були дуже

економними, тому й писали коротко, тобто занотувували те, що для них було найважливіше, а не писали оповідань про буденне життя чи про буденні речі... Доказ цьому можна знайти в народів північних країн та вікінгів, які залишили після себе руни. А щодо балтійських слов'ян, то науковці орієнтуються на невеликі за обсягом згадки в хроніках та оповіданнях, автори яких належали до християнського духовенства. Від берегів Балтійського моря, укладачі літописних джерел проживали далеко і тому наочно не могли спостерігати за життям на слов'янських землях.

Російський історіограф XIX ст. М. Карамзін в "Истории государства Российского" посилається на "Слов'янську хроніку" Гельмонда, яку прочитав не в перекладі, а в оригіналі і про яку не міг просто не згадати у своїй праці. У III главі М. Карамзін [15, 45-64] описує фізичний та моральний характер давніх балтійських слов'ян. Та й на формування світогляду М. Карамзіна щодо тих або інших історичних подій вплинуло його знайомство з "батьком принципу історизму" в науці Й. Г. Гердером, який також досліджував традиції та звичаї давніх слов'янських племен, що заселяли територію Німеччини. Тому М. Карамзін [15, 63], посилаючись на Дітмара у своїй науковій праці, зауважує, що венеда, або язичницькі слов'яни, які проживали на балтійських землях, використовували букви, оскільки Дітмар описує написи ідолів слов'ян, знайдених поблизу Толензського озера в капищі Ретра. Букви виглядали як руни і були запозичені венедами від готів, число яких складало 16, однак, ці руни не повністю відповідали фонологічній системі слов'янських мов (праслов'янської мови. – наголошено нами. – М.Н.) і, ймовірно, були відомими лише жрецам, які за їх допомогою іменували своїх язичницьких ідолів.

У 90-ті роки XX ст. на сторінках вітчизняної преси з'явилася інформація про існування в минулому давньої пам'ятки з У-ІХ ст. "Велесової книги", в якій розповідається міфосторія слов'ян-укрів. А згодом в Україні було надруковано її віршований переспів. На думку В. Шевчука, "Велесова книга" подає стільки сконденсованого історичного матеріалу і такі він має перегуки із відомими нам фактами (історичними, літературними, фольклорними), що проходити без уваги повз нього в наш час неможливо..." [16, 3] Тому, якщо ми перечитаємо Гельмонда, М. Карамзіна, В. Іванова, Б. Рибакіна, М. Толстого, В. Топорова, то побачимо, що пантеон язичницьких богів балтійських слов'ян повністю співпадає з міфонімами, представленими у "Велесовій книзі", наприклад, дощечки 11-а і 11-б Прославляння великого Триглава [16, 7]. М. І. Толстой зауважував, що "боги балтійських слов'ян були представлені повніше, ніж боги пантеону Володимира. На відміну від синтезуючої тенденції із її максимальною централізацією в Києві, у балтійських слов'ян переважав принцип децентралізації, тобто – розповсюдження богів по різних культових центрах..." [32, 211].

З розвитком феодальних відносин племена балтійських слов'ян-венедів, як і племена інших народів, розпалися і у межах етносу з'явилася низка родових племен, котрі займали велику територію проживання, взаємодіяли з германцями, перебуваючи з ними в прямих "маргінальних" [27, 17;

30, 150] соціально-політичних та культурних контактах. У першоджерелах були зафіксовані локальні слов'янські етноніми: *ortu solis Obodritos* (Adam Bremen Liber primus Capitulum 5); *Obodritis et aliis Sclavorum populis* (Adam Bremen Capitulum 16); *At litus australe Sclavi et aliae diversae incolunt nationes...* *Wilzi* (Adam Bremen Liber secundus Capitulum 16); *Populi Sclavorum multi, quorum primi sunt ab occidente confines Transalbanis Waigri, eorum civitas Aldinburg maritima. Deinde secuntur Obodriti, qui nunc Reregi vocantur, et civitas eorum Magnopolis. Item versus nos Polabingi, quorum civitas Razispurg. Ultra illos sunt Lingones et Warnabi. Mox habitant Chizzini et Circipani, quos a Tholosantibus et Retheris separat flumen Panis, et civitas Dimine. Ibi est terminus Hammaburgensis parrochiae. Sunt et alii Slavaniae populi, qui inter Albiam et Oddaram degunt, sicut Heveldi, qui iuxta Habolam fluvium sunt et Doxani, Leubuzzi, Wilini et Stoderani cum multis aliis. Inter quos medii et potentissimi omnium sunt Retharii, civitas eorum vulgatissima Rethre, sedes ydolatriae. Templum ibi magnum constructum est demonibus, quorum princeps est Redigast. (Adam Bremen Capitulum 18); Ultra Leuticios, qui alio nomine Wilzi dicuntur, Oddara flumen occurrit, ditissimus amnis Slavaniae regionis... ubi Pomeranos dividit a Wilzis* (Adam Bremen Capitulum 19); *hoc est Waigri et Obodriti vel Reregi vel Polabingi, item Linoges, Warnabi, Chizzini et Circipani* (Adam Bremen Libres tertius Capitulum 19); *Itaque cum multi sint Winulorum populi fortitudine celebres, soli quatuor sunt, qui ab illis Wilzi, a nobis dicuntur Leutici, inter quos de nobilitate potentiaque contenditur. Hii sunt scilicet Chizzini et Circipani, qui habitant citra Panim fluvium, Tholosantes et Retheri, qui ultra Panim degunt. Cumque lis perveniret ad bellum, Tholosantes et Retheri, quamvis auxilio Chizzinos haberent, nichilominus victi sunt a Circipanis. Iterum instauratum est praelium et contriti sunt Rederi; temptatum est tertio, et Circipani victores abierunt.* (Adam Bremen Capitulum 21) [56]. У "Слов'янській хроніці" Гельмонда фон Басау [5, 33-29] – ободрути, вагри, руюни, глиняни, дошане, любошане, стодоряне, вільці, лотичи, хижане, черзепняни, доленчани; *Obodriten, Wagri, Lutici / Velti, Wilzi, Chizzini, Tolensane, Zerepani, Riaderi / Retheri, Brezane, Ztdorani, Ucrani, Morizani, Pomeranen, Slovinzen, Dravānopolaben* [53, 106-109]; *Moritzans, Hevelli* [36, 419]. Варто зазначити, що 24 назви західнослов'янських племен дійшли до сучасників не їх рідною мовою, а мовою носіїв іншого етносу в латино мовній інтерпретації. І. Желєзняк [11, 93-96], посилаючись на дослідження П. Шафарика, пише, що древами разом із ваграми, смолінцями, вітниками, фембр(он)ами, вранівцями, глинянами входили до складу (о)бодрицького племінного союзу, який протиставлявся іншому союзіві велетів-лотичів, який складали племена ранів, долинців або волинян, черзепнян, хижан, доленців, ратарів, укран, річан, стодорян, бережан, спреван, морачан, дошан, лексичів, семичів, плонів та ін. Усі ці слов'янські племена полабів були, за винятком лужичан, асимільовані німцями вже у XIV-XV ст. Найдовше з них, до кінця XVIII ст., протрималися древани. Якщо ж звернутися до сучасних інформаційних джерел [56] відносно даних про

західних слов'ян, то можна отримати перелік племен, що вже зникли з етнімічної карти, а саме – *ободрити, далемінці, гевеляни, лютичи, мільчани, моріжани, полаби, поморяни, рани, редаряни, слензани, словінці, стодоряни, толензинці, украни, вагряни, варнов'яни, вільці, віслани, жижицяни*. На думку польської дослідниці М. Єжової [49, 29-30], деякі етноніми збереглися у формі географічних назв, адаптованих до норм німецької мови, а саме – *beržanē* – топонім *Bresahn* (окр. *Lauenburg*), *ledjanē* – топонім *Lensahn* (окр. *Oldenburg*), *tolēžanē* – гідроніми *Tollense, Tollensesee* (окр. *Neubrandenburg*), *veljanē* – топонім *Vellahn* (окр. *Ludwigslust*), *uŕkrjane* – гідронім *Ucker* (окр. *Brandenburg*, окр. *Mecklenburg*), *zagarjanē* – топонім *Segrahn* (окр. *Lauenburg*).

Отже, слов'янське плем'я укран [48, 6; 51, 150], яке в VI ст. входило до військового союзу племені лютичів – венедського народу (*gehörigen wendischen Völkerschaft*) [50, 877], за даними карти [48, 6], приблизно в першому тисячолітті займало територію в центрі проживання інших західнослов'янських племен – волинян, вільчан, гевелян та помор'ян. Про лютичів та помор'ян згадує давньоруський літописець Нестор у "*Повести временных лет*" – "славяне пришли и сели по Висле и прозвалися ляхами, а от тех ляхов пошли поляне, другие ляхи – *лутичи*, иные мазовшане, иные *поморяне*" [29, 11; 207]. І якщо імперія ободритів (*Obodritenreich*) до 1127 р. територіально зменшувалася із заходу та з півночі через наступ саксонців або данів на її володіння, а збільшувалася зі сходу за рахунок завойованих територій племенного союзу лютичів – ранів та вільчан, то територія, заселена іншими племенами союзу лютичів, за даними карти, уже належала польській феодальній державі (*Polnischer Feudalstaat*) [48, 25].

Окрім подачі літописцями етнімічних даних, у їхніх працях було зафіксовано й "географічні орієнтири" [37, 29], чи показники, а "для давніх народів уся топонімія була прозорою і умотивованою... За географічним розміщенням можна з'ясувати етномовні відношення, що панували на цих територіях у ті часи" [12, 8], тому що "локалізація тих чи інших етнічних об'єднань встановлюється традиційно за допомогою ідентифікації мовної приналежності гідроніміки" [23, 18], оскільки географічні назви мають своєрідну особливість бути прив'язаними до певної місцевості з абсолютною точністю, характеризуватися "незвичайною живучістю" [21, 28] та зазнавати певних формульних змін, залишаючи за собою первинну етимологію власної географічної назви, яку навіть у змінній формі можна реконструювати з мінімальним відхиленням в бік того чи іншого етимона. А "там, де зосереджувалася гідроніміка певної мови, там і розташовувалися поселення тих чи інших племен" [35, 27], стверджує відомий історик В. Седов. В. Петров наголошує на тому, що гідроніми можна також "розцінювати як етнічні показники" [29, 134].

Давайте розглянемо спочатку географічну локалізацію слов'янських племен на півночі Німеччини й відповідно мовну локалізацію з ономастичними даними, оскільки "жодна етногенетична проблема не

розв'язується без мовної документації. Етнічна карта природних об'єктів є разом з тим мовна карта" [29, 135]. Як стверджує мовознавець Р. Траутманн [53, 103-104], перед початком процесу колонізації території німцями (XI ст.) мовний ареал слов'ян на берегах Балтійського моря та на берегах річки Ельби мав надзвичайно велику амплітуду поширення. Слов'яни проживали на південному узбережжі Балтійського моря, на Заході до фіорду біля Кіля, на Сході аж до дельти річки Вісли, а також їх поселення були на островах Ферман, Рюген, Узедом та Волін. Річка Швентіне була кордоном на північному Заході, тому вагрійський ландшафт разом з озером Зелентер Зеє був повністю заселений слов'янами; далі кордон пролягав західніше від озера Гросен Пльонер Зеє на Південь і проходив по місцевості курорту Ольдеслоє (округ Штормарк); далі – по ландшафту Задельбандія, де до XIX ст. проживав народ, який прозивався – слов'яни. Острів Ферманн, імовірно, не був повністю слов'янським, тому що вже в 1231 р. був наполовину заселений ними. На Ельбі внизу населеного пункту Геесттахт знаходилася відома найзахідніша точка слов'янських поселень Вілла Кукліц. Біля Ганноверу близько 1000 р. проходив кордон між слов'янськими та німецькими поселеннями в округах Люнебургер Ланд, Блекедє, Юльцен, Ізенхаген, Гіфхорн. На річці Одер балтійські слов'яни, сорби та поляки проживали разом. Поморяни проживали на півночі річок Варте та Неце.

Відоме твердження у мовознавчій літературі, що географічні назви є гарно збереженими пам'ятниками далекої минувшини, знаходить своє підтвердження й понині в різних наукових ономастичних дослідженнях. За даними найсучаснішої німецькомовної енциклопедії „*Brockhaus*“ (2009), отримуємо інформацію про власні, а саме – географічні назви слов'янського походження у топонімічній системі півночі Німеччини: *Uckermark*, *Ukermark* – **макротопонім** – ландшафт між верхньою течією річки Гавель та нижньою течією річки Одер, розташований по обидва боки верхньої та середньої течії річки Уекер (*Uecker*) на території земель Бранденбург та Мекленбург-Форпомерн; *Uecker*, *Ucker*, *Ucker* – **потамонім** – річка довжиною 93 км, що протікає по вищезгаданих федеральних землях сучасної Німеччини до Балтійського моря; *Uckermark* – адміністративний округ землі Бранденбург – найбільший округ за територією в Німеччині; *Uckermünde* – **астіонім** – місто в окрузі Уекер-Рандов земля Мекленбург-Форпомерн; *Uecker-Randow* – **макротопонім** – адміністративний округ землі Мекленбург-Форпомерн; *Ueckermünder Heide* – **хоронім**; *Oberuckersee*; *Unteruckersee* – два **лімніоніми** [43, 877]. У 2005 р. біля міста Ueckermünde було відкрито краєзнавчий музей "Ukranienland" [55].

Нині важко стверджувати, яке саме слово, тобто – з яким етимологічним значенням могло бути мотиваційним чинником у далекому минулому для творення цих географічних назв, бо "...ріка тече. Історія мовчить..." (Л. Костенко, "Скіфська одіссея"): 1) чи етніонім *ukrū* [51, 150], *Uchri*, *Wucri* [50, 877] 2) чи гідронім *ukrou* [51, 150], *uker* [50, 877], оскільки точна інформація

відсутня. Не можна відкидати версію відносно й так званої "перехресної номінації" в межах давньої пропріальної лексики, яку можна розглядати як мовне явище, що було спричинене існуванням в історичному минулому загальноновживаного поняття, що послужило мотиватором у найменуванні як гідроніма, так і етніоніма, тобто такого, що виконувало об'єднавчу значеннєву функцію, яка у процесі номінації суб'єктів та об'єктів була у сприйнятті найістотнішою описовою рисою способу їх життя. Якщо ж звернутися до даних дослідників, а це, здебільшого, словникові або енциклопедичні дані, то бачимо, що укладачі в основному дотримуються точки зору не відносно територіального мотиваційного аспекту в номінації топонімів чи етніоніму, а точки зору, що розкриває етимологію назви держави – Україна [50, 865-877; 51, 50]. Так, у словнику братів Грім зафіксовано, що: 1) гідронім – Ucker, f., auch Uker, nom. propr. für den brandenburgischen flusz. JAC. GRIMMS vorschlag gr. 2, 11 das wort etymologisch zu ucht zu stellen, ist abzulehnen. es ist slavisches lehnwort für grenzflusz (vgl. mit anderer bildungssilbe Ukraina grenzland). als nom. propr. finden sich die comp. Uckermark für ukara terra mon. Germ. hist. scr. 25, 478; vgl. auch Frisch dtsh-lat. wb. (1741) 398; 2) лімніонім – Uckersee, m., Uca lacus ebda. appellative bedeutung erhalten die adjectiva u. adv. uckerwendisch (linguae Sclavonicae dialectus, qua olim incolae huius partis Marchiae utebantur Frisch a.a.o.) und uckerwälsch, die landschaftlich für 'kauderwelsch, unverstaendlich, verkehrt' verwendet werden: de böm staon jao hir ukerwensch, die bäume stehen hier ohne alle ordnung Daneill 230a; M. Ebeling blicke in vergessene winkel 1, 76. (Band 23, Spalten 716 - 719) [54]. Тому гіпотетично можна стверджувати й те, що родове плем'я *Ucranen* (украи) отримало таке найменування, тому що проживало на берегах ріки *Uker*, тобто – гідронім міг бути етимомом у процесі номінації одного із західнослов'янського племен.

Отже, реконструкція етимона **ukr-* проводилася дослідниками відносно назви держави – Україна. В усіх відомих лексикографічних джерелах якраз на цьому й наголошується. І. Огієнко наголошує на тому, що вживання слова *ukr-* в давньоруських літописах ніяк не могло бути пов'язаним зі значенням слова "окраїна", оскільки навіть територіально Київ та його землі були розташовані в центрі давньоруської держави Київська Русь. Науковець зазначає [26, 405], що "в давнину слово "укр" визначено як "землю, сторону, край". Інший енциклопедичний словник [46, 343] подає основу **ukr-* як основу, що має індоєвропейський корінь *(s)krei-* і за допомогою якої намагалися позначити "межу, що щось відокремлювала або кінець якоїсь території" (*to separate or out*). Низка вітчизняних дослідників (О. Потебня, О. Стрижак, В. Никонов) вважають, що це слово в своїй основі має сему "кінець", є відприйменниковим утворенням у значенні "у края", що означає "гранична територія". Інші дослідники (М. Андрусак, В. Русанівський, З. Франко, В. Скіяренко) дотримуються думки, що апелятив має в своїй основі сему "країна" [40, 299]. Є. Карпіловська [17, 361-362] розглядає кореневу основу *ukr-* в двох значеннях – 1) "кінець, кордон"; 2) "місцевість". Отже, значення індоєвропейської кореневої основи змінювалося у процесі її вживання у мовленні різномовними

мешканцями території, що, насамперед, було пов'язано з територіальним узусом її поширення, залежало від географічного фактору визначення місця проживання тих або інших носіїв праслов'янської мови і також від соціально-психологічного мотиву сприйняття її різномовними носіями мови, а саме: по-перше, від власного розуміння носіями мови того, чи проживають вони "у *krai*", чи "на *kraiu*", та, по-друге, такого ж сприйняття назви їх сусідами. Тому вперше зафіксована мовна одиниця зі значеннями "у *krai*", "на *kraiu*" (а тут говориться про Іпатіївський літопис (XII ст.), в якому описано тугу народу по смерті переяславського князя Володимира Глібовича: "о нем же Україна много постана" [26, 404-406]; перша згадка про топонім *Ueckermuende* в грамотах на теренах сучасної Німеччини (XI-XII ст.) [55]) могла представляти погляди як обмеженої групи населення, так і загальноприйняту дефініцію семантики географічної назви на цій території та етнімічної назви, що вже тривалий час існувала в усному мовленні місцевих жителів.

Якщо будемо розглядати словотвірну структуру тричленного етноніма *Ucranen*, то побачимо, що назва складається з основи *ukr-* + суфікс слов'янського походження *-an*, який є конфіксним суфіксом і належить до етнімічних суфіксів слов'янських мов, + закінчення німецької мови *-en* (*ukr-* + *-an* + *-en*). На думку А. Баха [41, 88-93], слов'янський словотвірний формант *-n* співпадає зі схожими за звучанням фіналами німецької мови в Dativ Plural *-en*, *-in*, *-an*. Дослов'янське субстратне утворення *-na*, *-ena* означало в минулому "біг води" [20, 8]. Окрім того, розвиток соціальних відносин в давньослов'янському суспільстві зумовив зміни у мовній структурі денотації етнімічних одиниць і відповідно до зміни знаків, тобто до заміни найдавнішого праслов'янського патронімічного суфікса *-ichi* на іншу форму *-ane* (*-Bne*), яка відображала з мовної точки зору та новим способом мислення нову ступінь в організації суспільного ладу, а саме – інший спосіб освоєння нових територій [18, 42].

Якщо ж будемо розглядати словотвірну структуру двочленного гідроніма *Ucker*, то побачимо, що назву можна прочитати наступним чином: основа *uk-* + суфікс *-er*. У даному випадку не можна виключати процес топонімізації слов'янських апелятивів з індоєвропейським коренем (*s*)*krei-* "край", тобто "земля", у значенні "межа", як мовних одиниць, що описують місцевий ландшафт, розуміючи, що ріка могла бути в давнину "межею; кордоном". Формант *-er* як "субстантивований суфікс німецької мови" [52, 285] є давнім суфіксом, запозиченим із латини в німецьку мову [13, 344], потрапив через готську мову до слов'янських мов, позначав назву особи [1, 218], а у старослов'янській мові служив для номінації назв осіб за професією, діяльністю, соціальним станом [22, 131], як і в давньовірхньонімецькому варіанті німецької мови. У процесі номінації географічного об'єкту спільноіндоєвропейські формульні компоненти творення слова відображали тодішню словотвірну систему, в якій використовувалися форманти з прийнятним для того часу значеннєвим відтінком. Тому розуміння етимологічного значення етимона цього гідроніма, як і етимона етноніма, може бути таким – 1) "ті, хто проживає

в краї", 2) "ті, хто проживає, на краю", 3) "ті, хто проживає біля річки на краю". Отже, можна вибудувати умовний ланцюжок назвотворення онімів слов'янського походження у північнонімецькій топонімічній системі від етноніму *Ucranen*: I. етнонім → гідронім → макротопоніми → та мікротопоніми або ж навпаки, від гідроніму: II. 1) гідронім → етнонім; 2) гідронім → макротопоніми → мікротопоніми. Усі ці власні назви у процесі формування та становлення топонімічної системи регіону зазнали трансонімізаційних явищ.

Оскільки плем'я балтійських слов'ян *Ucranen*, як вище зазначено, займало територію проживання посеред інших західнослов'янських племен, то можна припустити, що мотиватором для номінації етнонімічної одиниці *Ucranen*, як і географічної назви *Ucker*, міг бути апелятив, а саме – назва риби "укля" (верховодка): прісноводна риба, заселяє ріки та озера Східної і Центральної Європи [38, 1385] *Ukelei f – Weißfisch* [50, 877]; *der Ukelei – aus dem Slawischen* [45, 1740]. Та й за номінативно-семантичним аспектом північнонімецькі топоніми слов'янського походження можна поділити на три основні групи:

- топоніми, які описують місцевий ландшафт;
- топоніми, мотивацією для яких послужив фіто-зоологічний світ;
- топоніми, які були пов'язані з діяльністю людини [24, 14].

Зважаючи на це, можна стверджувати, що апелятив "укля" міг бути етимомом у процесі появи власної назви, а саме – гідроніму, володіючи такою фігуральною мотивацією, оскільки, по-перше, риба й понині проживає у водоймищах регіону; по-друге, з цим об'єктом іхтіологічного світу пов'язаний розвиток ремесла на цій території, а саме – з виготовленням із луски риби штучних перлин, тому не можна залишати поза увагою й цей факт. А топоніми, що містять в своїй основі етимони фіто-зоологічного світу завдяки своєму внутрішньому змістові завжди були ареальними орієнтирами відображення флори та фауни тієї або іншої кліматичної зони в топонімічній системі будь-якої країни. Водночас, якщо брати до уваги ймовірний варіант – використання риби у місцевому ремеслі, то поява цього апелятива у номінації етноніма чи топоніма не могла бути випадковою, ситуативною, а навпаки засвідчила високий рівень соціально-економічних відносин, культурних традицій, високий рівень побутових відносин місцевого населення у давні часи (про що можна також знайти підтвердження у романах Ю.І. Крашевського "Прадавня легенда", Г. Байерлайн "Намісто Драгоміри", Р. Іванченко "Зрада, або як стати володарем"). Якщо ж ми звернемося до лексикографічних джерел, то можемо знайти таку інформацію:

1) Словник братів Грім подає словникову статтю, в якій назва риби розглядається як запозичення зі слов'янських мов: *Uckeley, m., auch ukelei, okelei (Fulda versuch [1788] 561), ükeley (Nemnich [1793] 3, 608), ucle (E. Alberus fabeln 87 ndr.), ucule (B. Ringwalt ev. 1 5^b), ickley (Döbel jägerpract. [1754] anhang 84), nordostdeutsches lehnwort aus dem slavischen, poln. ukley, s. Seiler kultur im spiegel d. lehnworts 2², 240. cyprinus alburnus Nemnich a. a. o.; Krünitz 193, 536; u. ist eine art weiszfisch, ... heiszt bei einigen breittling ... strömling Frisch dtisch-lat. wb. 2, 398^c; 'ein kleiner fisch, so sich in fließenden*

wassern hält, selten über eines fingers lang ... einige nennen ihn auch witte und weiszfisch' haushalt.-lex. (1728) 974; *laube* Dombrowski 8, 41; Wimmer Bd.23, Sp.716 *gesch. d. dtschen bodens* (1905) 394; *alburnus lucidus* V. Siebold 154; Brehm *thierl.* 8, 282 *P.-L.*; *cobitis alburnus* Oken *allgem. naturgesch.* (1839 ff.) 6, 311. [Band 23, Spalten 715 - 719] [54].

До того ж, апелятив *Ukelei* m/f як детермінант увійшов до складу композитних утворень німецької терміносистеми з рибальства (*Ückleigarn*, н. *netz zum fang dieser fische: mit dem ückleigarn ... darf nur unter dem eise gefischt werden fischereiordnung für Pommern* (1859); *Ückleitreibnetz oder -grundnetz*, н.; -*streiche*, f.: *zum fang der ücklei wird auf der Oder bei Stettin ... die so genannte ückleistreiche mit maschen von vier linien bei tage gestattet* [Band 23, Spalten 715 - 719] [54], що й підтверджує відому точку зору в мовознавстві стосовно того, що "... посилення семантичних критеріїв старих основоутворюючих елементів... знаходимо в багатьох давніх технічних термінах, пов'язаних з виробничою діяльністю людини, обробкою ґрунту, ткацтвом, рибальством" [1, 133].

2) Етимологічний словник М. Фасмера представляє варіанти існування назви риби в слов'янських мовах – рос. "уклейка, уклея", укр. "уклія", болг. "оклѣу", сербохорв. "уклија", чеш. "úkleje, úklej", словц. "ukleja", пол. "uklej", в.-луж. "wuklija, wuclica", н.-луж. "hukleja, huklej", прасл. *uklēja. Споріднена зі словом литовської мови "aukōlō [39, 156]. Інші джерела: "уклея, уклейка" [8, 482]; "уклейка" – *небольшая пресноводная рыба семейства карповых* [33, 480]; "уклија" – уклейка (рыба) [31, 619]; "ukleja, uklejka" – *nazwa ryby, u nas od 14. wieku ogólna powtarza się niemal uwszystkich Słowian (i na Litwie, aukszele)*; niem. *Ucklei* [44, 593]; "оклії" – рыба [7, 47]. І хоча більшість сучасних словників української мови не містять лексичної одиниці "уклея", а мають статті про рибу верховодку [19, 361; 4, 84; 25, 183], можна дійти висновку, що назва риби "уклея" на теренах України була замінена на іншу назву, тобто – більше прижилася у вжитку інша назва "верховодка", що теж є зафіксованою у словнику Б. Грінченка [7, 140]. А те, що в словнику Б. Грінченка є апелятив "оклії", можна пояснити таким чином: в письмовому варіанті староукраїнської мови (XIV-XV ст.) паралельно вживалися дві голосні букви – -оу-; -у- [34, 591].

Якщо припустити, що етимологом власних назв міг бути апелятив *Ucklei*, то можна вибудувати наступний умовний ланцюжок щодо назвотворення цих онімів слов'янського походження у північнонімецькій топонімічній системі: 1) апелятив → етніонім → гідронім; 2) апелятив → гідронім → етніонім. У результаті частотності вживання оніма – будь то гідронім чи етніонім – з'явилася низка топонімних утворень. На початковому етапі відбулася (1) онімізація апелятива, а з часом – (2) трансонімізація. У мовленні з топонімічними одиницями у процесі їх функціонування відбулися процеси: апелятивізації (3) – виник ряд лексичних одиниць, що входять до терміносистеми рибальства; ад'єктивізації (4) пропріальних одиниць – утворилися прикметники, що зараз складають архаїчний фонд німецької мови. Відповідно, топоніми, що утворилися за принципом так званого

"обережного консерватизму" [2, 91], характерного для творення онімів будь-якої ономастичної системи, зберегли відносно прозору етимологію, яка прочитується в кожній топонімній одиниці цієї топосистеми.

Отже, сучасні лексичні одиниці німецької мови, що входять до складу апеліативної та пропріальної лексики мають у своїй словотвірній структурі омофонну кореневу основу *-uk-* і хоч "звукова оболонка слів у більшості випадків походить від іншої звукової оболонки, яка була характерною для тих самих основ у давньому минулому, значення ж дуже часто являють собою ті або інші заміни чи відгалуження значень, що належали відповідним утворенням у минулі часи" [3, 47]. Відповідно, до реконструйованих формантів давньоіндоевропейської мови належать монофтонги – *-ī-* / *-i-* та складотворні сонанти – *-k-*, *-r-*, *-l-* [1, 133; 14, 29;], які однаковою мірою, проте в різних графологічних формах, представлені в архетипах германських та слов'янських мов, що підтверджує існуючу двомовність на цій території в межах взаємодії обох етносів у процесі формування топонімосистеми регіону, об'єднуючим чинником для яких був не лише територіальний аспект, а й мовний, що підтверджує принцип історичності формування топонімосистеми будь-якого регіону. Ще у попередніх дослідженнях стосовно регіональних антропонімів науковці намагалися віднайти в основі особового імені відбиток топонімної назви слов'янського походження. Так, А. Бельбок, посилаючись на дослідника пропріальної лексики XIX ст. Е. Фьорстермана, наголошує на тому, що географічні назви є невичерпним джерелом для дослідження імен та прізвищ краю... Оскільки мешканці, які ставали власниками земельних угідь, замків і т.д., брали імена, записані у грамотах, датованих навіть VII ст. [42, 106-107].

Форманти як словотвірні компоненти лексичних одиниць слов'янського походження є безпосередніми відображеннями прадавньої європейської мовної історії у процесі формування, становлення та функціонування не тільки мовної системи, а й топосистеми регіону, тому що "праслов'янське слово є набагато ближчим до сучасного слов'янського слова, ніж до того давнього індоевропейського..." [1, 132], тому топоніми слов'янського походження, зафіксовані в першоджерелах, складають більш давній шар пропріальної лексики регіону і є субстратними мовними одиницями в північній німецькомовній топонімії. Адже "слов'янська топонімія із частковими вкрапленнями балто-германських рефлексів вважається первинною, а німецькі інноваційні компоненти виступили у ролі запозичень до топонімів слов'янського походження" [24, 8], що й підтверджують сучасні географічні назви, кореневу основу яких складає яраз етимон слов'янського походження.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бернштейн С.Б. Очерк сравнительной грамматики славянских языков. – М.: Наука, 1974. – 378 с.;
2. Булаховський Л.А. Походження та розвиток мови. – К.: Червоний шлях, 1925. – 100 с.;
3. Булаховський Л.А. Нариси з загального мовознавства. – К.: Радянська школа, 1956. – 248 с.;
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (ВТССУМ). – К.: Перун, 2004. – 1426 с.;
5. Гельмольд

фон Басау. Славянская хроника. – М.: Из-во АН СССР, 1962. – 300 с.; 6. Геродот. История. – М.: АСТ, 2006. – 675 с.; 7. Грінченко Б. Словарь української мови. – К.: Лексикон, 1996. – 506 с.; 8. Даль В. Толковый словарь живого великорусского языка. – Т.4. – М.: Госиздат иностранных и национальных словарей, 1955. – 683 с.; 9. Джаксон Т.Н. AUSTR и GARDUM. Древнерусские топонимы в древнескандинавских источниках. – М.: Языки славянской культуры, 2001. – 207 с.; 10. Етимологічний словник української мови (ЕСУМ). – К.: Наукова думка, 1982. – 631 с.; 11. Желєзняк І. Гідронімія України в її міжмовних і міждіалектних зв'язках. – К.: Наукова думка, 1981. – 264 с.; 12. Желєзняк І. Роль і місце ономастичних досліджень у студіях з східнослов'янського етногенезу // Ономастика України та етногенез східних слов'ян. – К.: Інститут української мови, 1998. – С. 8-17; 13. Жирмунський В.М. История немецкого языка. – М.: Высшая школа, 1965. – 406 с.; 14. Жовтобрюх М.А., Самійленко С.П., Слинько І.І. Історична граматики української мови. – К.: Вища школа, 1980. – 320 с.; 15. Кармазин Н. Предания веков. – М.: Правда, 1988. – 776 с.; 16. Карпенко М. Велесова книга Переспіви. – К.: Вид-во Вадима Карпенка, 2004. – 195 с.; 17. Карпіловська Є.А. Кореневий гніздовий словник української мови. – К.: Українська енциклопедія імені П. Бажана, 2002. – 910 с.; 18. Ковалев Г.Ф. Этнонимия славянских языков. Номинация и словообразование. – Воронеж: Из-во Воронежского ун-та, 1991. – 175 с.; 19. Кононенко О.А. Слов'янський світ. – К.: Фенікс, 2008. – 784 с.; 20. Купчинський О.А. Найдавніші слов'янські топоніми як джерело історико-географічних досліджень (географічні назви на -ичі). – К.: Наукова думка, 1981. – 250 с.; 21. Леонтьев А.Е. К вопросу о возможных контактах в археологии и топонимике // Исследования по топонимике: Материалы топонимической комиссии 1972/73. – М.: Московский филиал географического общества СССР, 1974. – С. 27-29; 22. Майборода А.В. Старослов'янська мова. – К.: Наукова думка, 1975. – 332 с.; 23. Мартынов В.В. Славяно-германское лексическое взаимодействие древнейшей поры. – Минск: Наука и техника, 1973. – 250 с.; 24. Марченко Н.В. Північнонімецькі топоніми слов'янського походження. Автореферат дис. – К., 2005. – 20 с.; 25. Новий словник української мови (НСУМ) т.1. – К.: АКОНІТ, 2005. – 926 с.; 26. Огієнко І. Етимолого-семантичний словник української мови. Т.IV. – Вінніпег: Волинь, 1994. – 557 с.; 27. Опельбаум Е. В. Восточнославянские лексические элементы в немецком языке. – К.: Наукова думка, 1971. – 272 с.; 28. Петров В. Гідронімія України за античними джерелами // Українська діалектологія і ономастика. – К.: Наукова думка, 1964. – С. 134-147; 29. Повесть временных лет. Часть I. – М.-Л.: АН СССР, 1950. – 405 с.; 30. Русанова И.П. Славянские древности УІ-УІІ вв. Культура Пражского типа. – М.: Наука, 1976. – 216 с.; 31. Сербохорватско-русский словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1970. – 735 с.; 32. Славянские древности. Этнонимический словарь. – М.: Наука, 1995. – 575 с.; 33. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1988. – 796 с.; 34. Словник староукраїнської мови (ССУМ) т.2. – К.: Наукова думка, 1978. – 591 с.; 35. Седов В.В. Происхождение и ранняя история славян. – М.: Наука, 1979. – 156 с.; 36. Селищев А.К. Славянское языкознание: западнославянские языки. – М.: Издательство Наркомпроса РСФСР, 1941. – 467 с.; 37. Стрижак О. Із Птоломеевого етнотопонімікону Східної Європи (resp. Славії) // Ономастика України та етногенез східних слов'ян. – К.: Інститут української мови НАН України, 1998. – С. 18-56; 38. Універсальний словник-енциклопедія. – К., Львів: Всеуито, Атлас, 2001. – 1575 с.; 39. Фасмер М. Етимологический словарь русского языка. Т. 4. – М.: Прогресс, 1987. – 361 с.; 40. Янко М.П. Топонімічний словник України. Словник-довідник. – К.: Знання, 1998. – 430 с.; 41. Bach A.

Deutsche Namenkunde: Deutsche Ortsnamen. – Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag, 1954. Bd. II. – 613 s.; **42.** *Belbok A.* Die Ortsnamen im Deutschen. – Bln.: Walter de Gruyter, 1944. – 126 s.; **43.** Der Brockhaus Deutschland. – Mannheim, Lpg.: 2009. – 991 s.; **44.** *Brückner A.* Słownik Etymologiczny języka polskiego. – Warszawa: Wiedza Powszechna, 1957. – 805 s.; **45.** DUDEN Deutsches Universalwörterbuch. – Lpg., Mannheim, Wien, Zürich: Dudenverlag, 2007. – 2016 s.; **46.** Encyclopedia of Ukraine (St-Z). – Toronto, Buffalo, London: University of Toronto Press Incorporated, 1993. – 886 p.; **47.** *Gabriel I.* Phantasie oder Realität // Beyerlein G. Die Kette der Dragomira. – Würzburg: Arena, 1989. – S. 158-167; **48.** *Graßmann A., Schmidt R.* Lübeckische Geschichte. – Lübeck, 1988. – 168 s.; **49.** *Jezowa M.* Dawne słowiańskie dialekty meklenburgii w świetle nazw miejscowych i osobowych. Słowotwórstwo Zeszyt II. – Wrocław–Warszawa–Kraków: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1962. – 130 s.; **50.** Meyers Großes Konversationslexikon 19 Bd. – Lpg., Wien: Bibliographisches Institut, 1908. – 1024 s.; **51.** OTTŮV Slovník Naučný 20. Div. – Praha: J. Otto, 1907. – 1077 s.; **52.** *Paul H.* Mittelhochdeutsche Grammatik. – Halle / Saale: VEB Max Niemeyer Verlag, 1953. – 293 s.; **53.** *Trautmann R.* Die slavischen Völker und Sprachen. – Göttingen: Vandenhoeck Ruprecht, 1947. – 173s.; **54.** www.germazone.uni-trier.de/woerterbuecher **55.** www.ückermünde.de **56.** www.wikipedia.de.

Моллаахмаді Амирреза (Київ, Україна)

О некоторых сложных случаях установления происхождения лексических ориентализмов в русском и украинском языках

У статті розглядаються деякі випадки перських запозичень у слов'янські мови (зокрема російську та українську), що в етимологічних словниках кваліфікуються як арабізми або тюркізми.

Ключові слова: орієнталізми, іранізми, лексика, етимологія, джерело запозичення, посередник запозичення.

В статье рассматриваются некоторые случаи персидских заимствований в славянские языки (в частности, русский и украинский), которые в этимологических словарях квалифицируются как арабизмы или тюркизмы.

Ключевые слова: ориентализмы, иранизмы, лексика, этимология, источник заимствования, посредник заимствования.

The article observes with some cases of Persian loanwords in Slavic languages (in particular, Russian and Ukrainian), which in etymological dictionaries are classified arabisms or turkisms.

Key words: orientalism, iranism, vocabulary, etymology, source of borrowing, the mediator of borrowing.

Языковые контакты праиранских и праславянских племен известны ещё с древнейших времён. В XIX веке русские языковеды уделяли пристальное внимание исследованиям подобных контактов. В связи с этим можно вспомнить имена Ф. Е. Корша, А. И. Соболевского, а также выдающегося украинского учёного И. И. Огиенко [7]. Позднейшие фундаментальные